

Wie weet wat de arbo-audit is?

Annemart van den Bos
et al.

ISN=25675

Bij certificeerders en bij bedrijven bestaat een toenemende vraag naar arbo-audits, liefst volgens dezelfde systematiek als kwaliteitsaudits. Er is een Nederlandse norm Arbosysteem in ontwikkeling, die gedeeltelijk publikatieblad 190 'Arbo- en verzuimbeleid' volgt. Waar deze ontwikkelingen toe gaan leiden is onduidelijk. Om meer overzicht te krijgen van de bestaande en toekomstige ontwikkelingen rond de arbo-audit heeft het NIA een verkenning uitgevoerd. De te beantwoorden vragen waren: welke ontwikkelingen zijn te onderkennen, hoe ziet het krachtenveld er uit en wat zijn de behoeften aan de arbo-audit.

In totaal zijn 24 telefonische interviews afgenomen. De geïnterviewden waren medewerkers van verzekeringsmaatschappijen, adviesbureaus, certificerende instellingen, bedrijven, werkgevers- en werknemersorganisaties, arbodiensten en andere relevante instellingen. Zij beantwoordden een aantal vragen en reageerden op een aantal stellingen.

Uit de interviews bleek dat de geïnterviewden het begrip arbo-audit heel verschillend interpreteren. Deze interpretaties leiden tot vier definities van het woord 'arbo-audit' die passen bij vier verschillende scenario's.

Scenario 1: Certificaat

'Een arbo-audit is een onafhankelijke toetsing van een arbozorgsysteem ten opzichte van een tevoren bepaalde norm, leidend tot een certificaat of keurmerk.'

Een dergelijke arbo-audit toetst de manier waarop een bedrijf zichzelf op arbo-onderdelen heeft georganiseerd vergeleken met een tevoren bepaalde norm. Geïnterviewden noemden de VCA, de Arbowet of de NPR. VCA staat voor Veiligheids Certificering Aannemers. Hierbij wordt

De ontwikkelingen rond normen en certificaten op arbogebied lijken die op het gebied van kwaliteit en milieu te volgen. De Veiligheids Checklist Aannemers wordt veelvuldig gevraagd en toegepast. Maar ook verzekeraars lijken in het kader van premiedifferentiatie herverzekering Ziektewet belangstelling te hebben voor toetsing van arbobeleid. Een overzicht.

Koplopers voegen arbozorg toe als onderdeel van het bestaande gecertificeerde kwaliteitssysteem.

Foto: Chris Pennarts

getoetst met de Veiligheids Checklist Aannemers, een vragenlijst ter beoordeling van het zorgsysteem voor Veiligheid, Gezondheid en Milieu van Aannemingsbedrijven in de (petro)chemische en aanverwante industrie. NPR Arbosysteem staat voor Nederlandse Praktijkrichtlijn Arbosysteem. Deze NPR bevat zowel de (arbo)wettelijke verplichtingen als onderwerpen die een logisch onderdeel vormen van een systematische aanpak van arbeidsomstandigheden, maar niet te herleiden zijn tot een wetsartikel. De verwachting is dat deze norm, die momenteel door een NNI-commissie wordt uitgewerkt, in het voorjaar 1996 beschikbaar zal zijn.

Over het algemeen verwachten geïnterviewden die dit scenario schetsen dat de norm waaraan men bij een dergelijke audit toetst een arbo-

zorgsysteem-norm zal zijn. Dit houdt in dat men zal toetsen of deze 'arbo-organisatie' ook leidt tot continue verbetering en of het bedrijf op een beheerste manier de doelen bereikt op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn, dat het zich in zijn beleid heeft gesteld.

Koplopers

Binnen dit certificaat-scenario onderscheiden geïnterviewden twee mogelijkheden; de koploperorganisaties kiezen er zelf voor om een certificaat te behalen, anderzijds kan de overheid het behalen van een certificaat verplicht stellen.

De koploperorganisaties hebben deze behoefte omdat ze vaak al systematisch werken aan kwaliteitszorg. Zij zien dat dit verbeteringen oplevert. Zij zetten bijvoorbeeld hun arbozorgsysteem op eenzelfde manier

op, voegen arbozorg toe als onderdeel van het bestaande (gecertificeerde) kwaliteitssysteem, of willen het VCA-certificaat (dat de klant soms verplicht stelt) uitbreiden tot een arbozorg-certificaat. Een arbozorgsysteem wordt (volgens geïnterviewde) door koplopers gezien als een middel om alle wetgeving te kunnen hanteren en aanknopingspunten te geven voor de verbetering van veiligheid, gezondheid en welzijn. De arbo-audit is dan een instrument om te toetsen of de organisatie aan wetgeving voldoet en om zicht te krijgen op de vooruitgang met betrekking tot veiligheid, gezondheid en welzijn. Dit is voor zowel werkgever als de werknemer van belang.

Keurmerk

De overige organisaties willen, volgens geïnterviewden, niet zo snel op vrijwillige basis een certificaat of keurmerk hebben. Zij zullen daar alleen voor kiezen als ze moeten. Dit is het geval als de overheid een arbozorgsysteem met bijbehorend keurmerk gaat eisen. Een dergelijk keurmerk past zowel bij het idee van de terugtrekkende overheid, als bij het idee van de deregulering van de wetgeving van de overheid.

Als de overheid een keurmerk verplicht stelt, en door de markt (certificerende instanties) de audits en de certificeringen laat uitvoeren, dan hoeft zijzelf minder te controleren en zullen handhavingsmaatregelen verschuiven van uitvoering en controle naar controle van de certificerende instanties. De verantwoordelijkheid voor arbeidsomstandigheden schuift daarmee volgens het rapport van de werkgroep Marktwetgeving Arboret, deregulering en wetgevingskwaliteit ook naar waar die hoort; naar de werknemer en werkgever. (De opdracht van de werkgroep bestond uit het aandragen van bouwstenen voor een te formuleren adviesaanvraag aan de SER over de heroriëntatie op de Arboret. Hierin is gebruik gemaakt van het rapport 'Van keurslijf naar keurmerk' en zijn ook aanvullende opties onderzocht.)

De mening van geïnterviewden over wie deze certificerende instanties moeten worden, is verdeeld. Dit zouden marktpartijen kunnen worden, met als blijvende stok achter de deur de Inspectiedienst-SZW. Andere geïnterviewden denken dat de Inspectiedienst-SZW ook de certificering zelf zou kunnen verzorgen. Over het algemeen zijn de geïnterviewden het erover eens dat als au-

Het belang dat de geïnterviewden hechten aan een arbo-audit voor de eigen organisatie is groot.

dits tot een certificaat moeten leiden, deze niet door arbodiensten moeten worden verricht omdat zij niet onafhankelijk genoeg worden verondersteld.

Door de commissie Kortmann¹ is, in het kader van een onderzoek naar de deregulering van de Arboret, genoemd dat de Arboret zou kunnen volstaan met een minimum aan voorschrijvende regels. Wat overblijft is een beperkt aantal doelen. Als een bedrijf een certificaat wil, wordt getoetst of het bedrijf een systeem heeft dat ertoe leidt dat deze doelen bereikt worden, en niet of men aan alle losse regelgeving voldoet.

Twijfel

De vraag of het aannemelijk is dat de overheid certificering van arbozorgsystemen verplicht gaat stellen, wordt door de geïnterviewden met veel twijfel beantwoord. De twijfel wordt veroorzaakt doordat men weinig zicht heeft op ontwikkelingen in de politiek en van de samenwerking tussen de partijen, die noodzakelijk zijn om een dergelijke verplichting vorm te geven.

In principe zou voor de overheid (zie rapport MDW werkgroep² en rapport commissie Kortmann) een verplichte audit die leidt tot een keurmerk wenselijk zijn. Dit sluit aan bij de deregulering van arboretgeving en bij het idee van de terugtrekkende overheid. Als voorwaarde geven geïnterviewden aan, dat de overheid een heldere structuur en werkwijze en een reëel tijdspad moet afspreken met de betrokken partijen. Daarbij kan men, volgens meerdere geïnterviewden, veel leren van de manier waarop ISO-certificering werkt. Daarnaast zullen ze met de overheid, via de Raad voor de Certificatie, heldere afspraken moeten maken.

Scenario 2:

Verbetering arbozorg

Een arbo-audit is een bedrijfsinterne toetsing van arbeidsomstandigheden volgens vooraf in het bedrijf bepaalde normen, gericht op het verbeteren van de arbeidsomstandigheden.

De arbo-audit in dit scenario wordt gezien als een pro-actief instrument van bedrijven. Niet het voldoen aan wet- en regelgeving staat voorop, maar het verbeteren van de arbozorg/het arbozorgsysteem. Het bedrijf zelf heeft de centrale rol en heeft dus de hoofdverantwoordelijkheid in dit scenario. Over de normen waar een dergelijke audit aan moet voldoen kan worden onderhandeld tussen de verschillende sociale partners: met name werkgevers, branche-organisaties en werknemers zullen hierover overeenstemming moeten bereiken (bijvoorbeeld in cao-onderhandelingen). Expliciet wordt door enkele geïnterviewden aangegeven dat dit scenario ook voor kleine bedrijven werkbaar moet zijn. Hoewel de rol van het bedrijf zelf centraal staat, kunnen externe deskundigen faciliterend werken. Over de mate van deskundigheid die vereist is voor deze audit verschillen de meningen: sommigen vinden dat er naar gestreefd moet worden de audit zo simpel, toegankelijk mogelijk te maken. Anderen zien het toch bij uitstek als een deskundigen-instrument dat faciliterend, signalerend en stimulerend richting bedrijven moet werken. Deskundigen zouden dan door middel van de arbo-audit over de schouders van het bedrijf meekijken en aanwijzingen, suggesties geven aan lijnfunctionarissen. Arbodiensten worden opvallend weinig genoemd in dit scenario.

Zelfregulering

Sommige geïnterviewden vinden dat met dit scenario van de arbo-audit de werkgevers een instrument krijgen om invulling te geven aan de volgens velen gewenste zelfregulering. De arbo-audit wordt volgens dit scenario in feite een onderdeel van het arbozorgsysteem. De audit verweeft tot op zekere hoogte externe toetsingscriteria ingegeven door wetgeving, de stand van de techniek en inzichten in organisatorische verbetermogelijkheden in het bedrijfsinterne zorgsysteem.

De rol van de overheid is in dit scenario niet uitgesproken. Het voldoen aan de wetgeving is slechts een afgeleide zaak in dit scenario, niet het doel van de audit. Alle geïnterviewden erkennen wel de achtergrondrol van de overheid: uiteindelijk blijft die aanwezig als stok achter de deur, bijvoorbeeld in de vorm van de Inspectie-

tiedienst-szw. Het toetsen van de regelgeving is een basisgegeven in deze audit, een soort minimumpakket.

Scenario 3: Toetsing

Een arbo-audit is een instrument om te toetsen of de organisatie voldoet aan de verplichtingen uit de Arbouwet.

Een dergelijke audit komt volgens veel geïnterviewden neer op een doorlichting van de arbeidsomstandigheden in de sfeer van de verplichte risico-inventarisatie en evaluatie, met een eventuele uitbreiding naar organisatieniveau. De arbo-audit binnen dit scenario wordt gezien als een reactief instrument, gericht op het voldoen aan de wettelijke vereisten. Ook de inspectie door de Inspectiedienst-szw binnen organisaties wordt wel audit genoemd.

Toetsen

De behoefte van organisaties bestaat vooral uit het toetsen/laten toetsen van de mate waarin de organisatie voldoet aan de wettelijke verplichtingen. Binnen dit scenario is een centrale rol weggelegd voor het Ministerie van szw, met daarnaast een belangrijke rol voor arbodiensten en branche-organisaties. Het Ministerie van szw geeft de kaders aan en kijkt of het systeem werkt. Arbodiensten en branche-organisaties ontwikkelen instrumenten en met name de arbodiensten voeren de audits uit.

De inspecties van de Inspectiedienst-szw kunnen zich concentreren op handhaving op systeemniveau met toetsing van onderdelen, en op organisaties die niet geaudit zijn of die onvoldoende bevonden zijn. Dit houdt meteen een beloning in voor de organisaties die al een audit hebben. Die worden minder geïnspecteerd. Opvallend is dat geen van de geïnterviewden binnen dit scenario de mogelijkheid benoemde dat organisaties zelf de risico-inventarisatie en -evaluatie uitvoeren met toetsing door de arbodienst achteraf. In de beschikbare instrumenten voor risico-inventarisatie en -evaluatie zijn volgens geïnterviewden niet alle wettelijke arbo-verplichtingen vertegenwoordigd. Verdere ontwikkeling van deze instrumenten is noodzakelijk, vooral ook in de zin van oplossingsrichtingen. Er bestaan veel 'eigen systeempjes', die in eigen beheer door bedrijven, adviesbureaus, arbodiensten en branche-organisaties ontwikkeld worden. Gezamenlijke ontwikkeling, in elkaars keuren kijken, is noodzakelijk om de verwarring voor de markt zo klein mogelijk te houden en beschikbare kennis volledig te benutten.

Scenario 4: Premies

Een arbo-audit is een risico-inschatting in organisaties om de hoogte van de verzekeringspremie te kunnen bepalen.

Diverse geïnterviewden verwachten dat in de nabije toekomst deze audit - die veel weg kan hebben van een 'quickscan van risico's'- door/voor verzekeraars ontwikkeld zal worden. Opvallend is dat bij de geïnterviewde verzekeraars zelf dit scenario helemaal niet duidelijk naar voren wordt gebracht. Anderen veronderstellen dat het vooral de verzekeraars zijn die gebaat zijn bij dit scenario. Een centrale rol bij de uitvoering van de audit in dit scenario wordt door deze geïnterviewden aan de arbodiensten toegedicht. Deze zouden daarmee een soort vooruitgeschoven post van de ziektekostenverzekeraars worden. Gezien het specifieke doel van deze arbo-audit, zal deze beperkt in opzet zijn en specifiek gericht zijn op (financiële) risico's. De overheidsbemoeienis is in dit scenario beperkt.

Varianten

Binnen dit scenario zijn verschillende varianten mogelijk. De ene variant benadrukt de quickscan van risico's, de andere variant heeft juist een bredere aanpak tot doel. Deze bredere aanpak zou niet alleen de risico-scan omvatten, maar ook het toetsen van procedures rondom arbozorg in de organisatie en eventueel het in kaart brengen van knelpunten en oplossingsrichtingen. De geïnterviewden die deze bredere aanpak van de 'verzekeraars'-audit bepleiten, voeren als motivatie hiervoor aan dat verzekeraars nog meer belangen hebben dan het vaststellen van een gunstige premie-hoogte. Een bredere audit zou namelijk ook inzichten kunnen opleveren die het claim-voorspellende vermogen van verzekeraars vergroot. Andere belangen kunnen zijn: de audit kan het dienstverleningspakket en de klantenbinding van de verzekeraars uitbreiden, en kan tevens leiden tot outputverhoging van de verzekeraar zelf en tot meer deskundigheid en inzicht in wat er bij klanten leeft. Dit scenario berust op de veronderstelling dat er een herziening van het ziektekosten en gezondheidszorg-stelsel in Nederland wordt doorgevoerd. De politieke ontwikkelingen op dit gebied maken dit scenario aannemelijk.

Krachtenveld

Het belang dat de geïnterviewden hechten aan een arbo-audit voor de eigen organisatie is groot. Over het algemeen vinden zij de introductie van een arbo-audit wenselijk en ver-

onderstellen zij dat deze een belangrijke status zal krijgen.

Er is zeker geen overeenstemming over het laten verlopen van een arbo-audit op eenzelfde manier als voor een kwaliteitsaudit conform de NEN-ISO 9001 of 9002. Er zijn uitgesproken voor- en tegenstanders van certificering en van vergelijking met kwaliteitszorg.

Voor de ontwikkelingen lijkt het politieke krachtenveld voor een groot deel bepalend te worden; dit is nu nog moeilijk te overzien. De kans is groot dat zich meerdere toepassingen van de arbo-audit gaan ontwikkelen. Zo lijkt het erop dat het eerste scenario zeker door zal zetten; er worden al proeven gedaan en de koplopers zien zelf voldoende voordelen. Deze ontwikkeling zal zich niet zo snel doorzetten naar andere organisaties (met name het MKB), tenzij de overheid dit verplicht stelt. Gezien de (politieke) ontwikkelingen die nodig zijn om een dergelijke verplichting voor elkaar te krijgen, lijkt het niet aannemelijk dat een verplichte arbo-audit leidend tot een certificaat of keurmerk in deze vorm zich door zal zetten. Veel meer kans maakt het scenario drie, omdat dit de 'weg van de minste weerstand' is. Een arbo-audit als verlengstuk van de RIE sluit aan bij bestaande verplichtingen die er al zijn voor de bedrijven, en zou zich langzaam maar zeker kunnen ontwikkelen tot een 'arbozorgsysteem-audit'. Ook scenario vier, de arbo-audit als instrument voor verzekeraars, zal zich naar alle waarschijnlijkheid verder ontwikkelen. Dit omdat het herverzekeren van bedrijven voor de ziektekosten zich al op bescheiden schaal heeft ingezet (2-6 weken eigen risico) en nog ingrijpender zal worden (volledig eigen risico). De inhoud van het auditinstrument dat verzekeraars voor premievaststelling zullen gebruiken en de randvoorwaarden die hierin (van overheidswege) zullen worden gesteld, zijn nog onduidelijk.

Verder is het denkbaar dat ontwikkelingen elkaar zo beïnvloeden dat deze samengaan; een goede arbo-auditrapportage, gemaakt door externen aan de hand van een geaccepteerde arbo(zorgsysteem)norm (1 of 3), kan ook door verzekeraars worden gebruikt (4). Dat dezelfde audit dan meerdere doelen dient kan conflictueus zijn. Een voorbeeld hiervan is dat een arbo-audit (1) met als doel verbetering (ook: zoeken naar problemen om er beter van te worden) en de arbo-audit (4) met als doel premievaststelling (ook: wij hebben geen problemen) tegenstrijdig zijn.

Behoeften

De invulling van de arbo-audit zal per scenario een ander doel krijgen en er anders uitzien. De behoeften die daarbij horen verschillen daarom ook. In eerste instantie lijkt het erop dat er behoefte is aan overzicht, inzicht en duidelijkheid. Met name op het gebied van de stellingname van de overheid zijn er verwachtingen. Verder is er behoefte aan een geaccepteerde arbo(zorgsysteem)norm aan de hand waarvan een arbo-audit verder kan worden uitgewerkt. De Nederlandse praktijkrichtlijn arbosysteem (NPR) zou deze rol kunnen vervullen. Partijen zouden moeten stimuleren om praktijkvoorbeelden van arbo-audits bekend te maken en samen te werken met instrument-ontwikkeling. Een arbo-auditsystematiek die is gebaseerd op de (nu nog concept-fase) Nederlandse praktijkrichtlijn Arbo-systeem is inmiddels ontwikkeld. Tevens zal zowel voor auditors die de interne of externe arbo-audit uitgaan voeren, een opleiding over arbo en auditen van belang zijn.

Naast voorbeeldprojecten zal het voor de actoren van belang zijn de kosten en baten van arbozorg³ inzichtelijk te maken. Beiden kunnen een rol spelen bij het oplossen van een acceptatieprobleem voor het werken aan of toetsen van veiligheid, gezondheid en welzijn met behulp van arbo-audits.

De auteurs

Annemart van den Bos en Ingrid Halewijn werken als adviseur op het gebied van kwaliteit- milieu- en arbozorg bij het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA. Femke Reijenga is onderzoeker op hetzelfde gebied bij het NIA, Amsterdam.

Het volledige onderzoeksrapport is te bestellen (à f 35, excl. BTW) bij het NIA, afdeling verkoop, tel. 020-5498 404/465/504. Het onderzoek is tot stand gekomen met steun van TICA en het Ministerie van szw.

Arbo

Vormgeven aan complexe veranderingsprocessen

De PAO organiseert de cursus Vormgeven aan complexe veranderingsprocessen: praktijk en theorie van organiseren en veranderen. De cursus is bestemd voor: staffunctionarissen die hun kennis willen actualiseren en hun horizon willen verbreden door het uitwisselen van ervaringen over veranderingen; managementleden die verantwoordelijk zijn voor complexe veranderingsprocessen en hun handelen willen spiegelen aan ervaringen van andere bedrijven en instellingen; beleidsmedewerkers die invulling willen geven aan vernieuwing van arbeid en organisatie. De inhoud van de cursus bestaat onder meer uit: analyseren van organisatieproblemen; inrichten van veranderingsprocessen; vergroten van het veranderingsvermogen; vernieuwing van arbeid en organisatie; verbetering van kwaliteit van dienstverlening; organisaties leren van elkaar te leren; invoeren van teamgericht werken. De cursus vindt plaats op 14, 21 en 28 februari, 13, 20 en 27 maart, 3 en 10 april 1996 te Utrecht.

Post Academisch Onderwijs PAO, Postbus 325, 2300 AH Leiden. Tel. 071-5143143. Fax 071-5140145.

Arbo-management

In januari start in Arnhem en Groningen de zevende leergang van de Post-HBO Opleiding Arbo-management. Deze opleiding is bestemd voor HBO'ers (of gelijkwaardig niveau) die werken als personeelsfunctionaris, bedrijfsmaatschappelijk werker, beveiligingsfunctionaris, bedrijfsverpleegkundige, arbo-coördinator, arbo-adviseur of anderzins. De opleiding biedt verbreding en verdieping op het gehele terrein van arbo, milieu en kwaliteitszorg. Onderwerpen die in de cursus aan de orde komen: projectmanagement, organisatiebeïnvloeding en communicatie. Doel van de cursus is dat de cursist als eerstelijns-functionaris in het bedrijf waar hij werkt het arbo-beleid inhoud kan geven en een adequate gesprekspartner is voor arbo-diensten.

P en O Groep Hogeschool Gelderland, Postbus 3000, 6802 DA Arnhem. Tel. 026-3713300. Fax 026-3514017.

Kwaliteits-, Arbo-, en Milieucoördinator

Het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA organiseert de Basiscursus Kwaliteits-, Arbo-, en Milieucoördinator. De basiscursus KAM Coördinator behandelt het integrale zorgsysteem zelf en de wijze waarop dit functioneert binnen een onderneming. De cursus volgt de four absolutes van Crosby: Beleid, Systeem, Normen en Criteria, Meten en Registreren. Vanuit een bedrijfsmatig perspectief wordt invulling gegeven aan deze vier thema's, waarbij telkens de kwaliteits-, arbo- en milieu-aspecten en de integratie van de KAM-elementen binnen het zorgsysteem aan de orde komen. Tijdens de cursus wordt ingegaan op de volgende onderwerpen: Kenmerken van zorgsystemen; Kwaliteitscriteria voor productie/dienstverlening, arbo en milieu; Audit en inspectie van kwaliteit, arbo en milieu; Ontwikkelen van één zorgsysteem vanuit het bestaande beleid; Advisering over de ontwikkeling van zorgsystemen in de eigen praktijk; Diverse praktijkopdrachten. De cursus start op 22 januari 1996, duurt tien dagen, verdeeld over twee opeenvolgende dagen per maand, en vindt plaats in het Cursus- en praktijkcentrum van het NIA in Amsterdam.

Inf.: Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Postbus 75665, 1070 AR Amsterdam. Tel. 020-5498416. Fax 020- 6462440.